

ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Стаття присвячена актуальності проблеми виховання соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях скаутського типу, уточненню сутності поняття даного феномену. Охарактеризована специфіка уявлень підлітків і дорослих лідерів щодо сутності поняття «соціальна ініціативність» та особливостей її формування у дитячих об'єднаннях скаутського типу.

Ключові слова: соціальна ініціативність, дитячі організації та об'єднання, скаутський рух.

Актуальність проблеми. Зміна світоглядно-ціннісних орієнтирів суспільства спонукають до переосмислення особистісних якостей, що характерні сучасній людині. Якості, які допомагають сучасній людині бути самостійною, впевненою, відповідальною, активною, ініціативною стають необхідними для успішного життєздійснення. Важливу роль серед таких якостей має виховання соціальної ініціативності як запоруки активної громадянської позиції та участі у прийнятті рішень у житті суспільства. Актуальність виховання у сучасних підлітків соціальної ініціативності зумовлюється вимогами сьогодення та зміною світоглядно-ціннісних орієнтирів суспільства, що спонукають до переосмислення особистісних якостей, що характерні сучасній людині.

Аналіз останніх досліджень. У психолого-педагогічній літературі проблема вивчення розвитку ініціативності особистості знайшла висвітлення в роботах К. Абульханової-Славської, Л. Виготського, Е. Еріксона, О. Крупнова, С. Рубінштейна. В Україні зазначена проблема досліджувалась Л. Новіковою, Г. Сорокою, О. Старинською, Н. Тертичною, О. Трошкіним та ін.

Низка дослідників розглядає ініціативу як одну з форм активності особистості (К. Абульханова-Славська, Т. Коновалова, О. Погоніна, Н. Тертична та ін.). На думку К. Абульханової-Славської, ініціатива є формою активності особистості. Ця форма активності розвивається у суспільному житті та на реальному життєвому шляху людини. Розвиток ініціативності залежить від того, наскільки особистості надана свобода, вільна активність, яка може реалізуватися в інтелектуальній та практичній сферах. Продовження цієї думки знаходимо у Н. Тертичної, яка визначає ініціативу як форму суб'єктивної активності, що виникає в ситуації, коли індивід у своїй діяльності виходить за межі суб'єктивно усвідомленого та виконаних вимог цієї діяльності. Русійською мовою і джерелом її розвитку виступає активна діяльність особистості.

Характеристику ініціативності як вольової якості дає С. Рубінштейн. Учений визначає ініціативність як прагнення та змінення особистості легше братися до справи за власним починанням, не чекаючи на зовнішню стимуляцію. Низка дослід-

ників (О. Крупнов, В. Байков, С. Зиньківська, Е. Карамова, А. Польська) розглядають ініціативність як системну якість особистості. У цьому контексті ініціативність охоплює взаємодіючі компоненти (емоціональні, регулятивні, мотиваційні, когнітивні, продуктивні (результативні) і рефлексивні).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє визначити соціальну ініціативу як інтегровану якість особистості, що відображає готовність суб'єкта до самостійного висунення, пропагування та практичної реалізації соціально значущої ідеї [3; 4; 5].

Виклад основного матеріалу. Одним із соціальних інститутів виховання ініціативності виступають дитячі та молодіжні громадські організації та об'єднання. Для нас було важливим з'ясувати, як розуміють даний феномен підлітки – члени дитячих об'єднань і дорослі лідери – виховники, які якості вважають необхідними для прояву соціальної ініціативності, які завдання ставлять перед собою та організацією [1; 2].

На основі аналізу даних, отриманих у ході анкетування, охарактеризуємо специфіку уявлень підлітків і дорослих лідерів щодо сутності поняття «соціальна ініціативність» та особливостей її формування у дитячих об'єднаннях скаутського типу.

Підлітки – члени дитячих об'єднань скаутського типу. Сутність поняття «соціальна ініціативність» підлітки розуміють по-різному. Біля 30,5 % розуміють ініціативність як певне бажання, ідею та намір їх реалізувати («це якась задумка», «ініціативність людини – це її бажання», «бажання виконувати певне завдання» тощо); 16,6% – вважають, що сутність соціальної ініціативності полягає у зацікавленості людини, її активності («коли людина проявляє зацікавленість», «це активність людини в певній сфері діяльності»); 18% – асоціюють ініціативність із активною участю людини у певній діяльності («у будь-якому питанні брати участь в обговоренні», «допомагати у реалізації проектів дією чи думкою»); 34,9% – розуміють даний феномен як прояв особистої участі у житті суспільства, для якого характерні креативні нестандартні рішення («це прояв особистого курсу на реалізацію різно-

дей, що не є обов'язковим для звичайного життя», «це нестандартне, альтернативне бачення ситуації при виконанні певної справи»).

Запитання, хто має нести відповідальність за прояв ініціативи та її результат, відповіді батьків розподілилися практично однаково: 50% – вважають, що відповідальність має не колектив, 49,1% – воліють перекласти відповідальність на керівника або координатора дитячого об'єднання (організації).

Вільки життя дітей в об'єднаннях пов'язане з участю в різноманітних акціях, проектах, змаганнях та інших видах активної діяльності, часом за доречне з'ясувати, як ставляться батьки до проявів таких ініціатив. Переважна більшість вказує на те, що батьки завжди підтримують їх і сприяють виявленню ініціативності дитини. Деяких батьків долучають до активної діяльності об'єднання, організації – до керівників (лідери (16,7%). На жаль, майже стільки батьків не підтримують громадську діяльність дитини (16,6%).

Заперечним фактом є те, що 100% дітей вважають, що участь у діяльності дитячого об'єднання допомагає їм у розвитку соціальної активності.

Якостей, які притаманні ініціативній людині, члени дитячих об'єднань виділяють такі: активна людина в першу чергу має бути відповідальною (83,3%) та доброзичливою (66,7%). Іншими важливими якостями є наполегливість, цілісність і стриманість (50%). Те, що такої людині необхідно бути турботливою, терпимою, толерантною, чуйною, уважною і, разом з тим, креативною, впевненою та рішучою вважають 33,3% респондентів. На самостійність і дисциплінованість звертають увагу біля 16,7%.

Відповіді можуть бути пов'язані з тим, що соціальна ініціативність часто спрямована на досягнення добра для інших (конкретної людини, громади, юсти, держави), тому такі якості як доброзичливість, чуйність, терпіння, турботливість мають великого значення для дітей. Оптимізм і ініціативність вказують на їхнє бажання вирішувати поставлені завдання творчо і натхненно та прагнуть до пошуку нових шляхів і підходів. Виявлялося, що 28,7% *дорослих лідерів* пов'язують соціальну ініціативність із здатністю висловлювати свою думку та творчо виражати себе, вмінні генерувати нові ідеї («... це і сміливість висловлювати свою думку і ініціативність, просування нових ідей», «...здатність виражати свої ідеї, втілювати їх у життя, виступати пропозиції і ідеї», «...здатність знаходити шляхи втілювати нові ідеї або вдосконалювати старі»). Для 21% лідерів соціальна ініціативність – це, в першу чергу, бажання особистості виражати себе («...бажання досягти, бути попереду», «...бажання людини робити

ти ті чи інші справи, відгукуватися на проблеми людей, які потребують допомоги», «...бажання до активної діяльності, бажання дій та їхнього виконання»).

Встановлено, що для 16% опитаних розуміють соціальну ініціативність як відповідальність за власні ідеї, здатність їх самостійно реалізувати, бути цілеспрямованими та впевненими у своїх силах. 13,3% вважають, що соціальна ініціативність – це активна діяльність особистості у суспільному житті («... це вольова якість, яка виявляється в здатності до активних дій, участь у житті суспільства»). Частина опитаних (14,3%) вважають, що соціальна ініціативність – це здатність до активної діяльності без застосування зовнішніх спонук («...коли не чекаєш, а сам бачиш, що потрібно робити», «це вибір мети і способів її досягнення», «здатність людини до самостійних вольових рішень»). Біля 6,7% опитаних пов'язують соціальну ініціативність із проявом дитиною власної думки та вмінням її донести до інших.

Важливим було з'ясувати, без якої якості особистості неможливий прояв ініціативності. Відповіді розподілилися наступним чином: серед найважливіших, необхідних для прояву ініціативності, якостей респонденти назвали перевагу «впевненості» (20%) та «бажанню» (16,7%). Наступними були в рівній мірі зазначені «відповідальність», «самостійність» і «рішучість» (по 13,3%). Деякі респонденти вважають, що прояв ініціативності неможливий без «активності» (6,7%), «креативності» (6,6%), «оптимізму» та «наполегливості» (по 3,3%).

Серед якостей, які заважають прояву ініціативності були названі наступні: стриманість, сором'язливість, невпевненість у власних силах – 43,3%; лінь, бездіяльність – 24%; байдужість – 14,3%; відсутність досвіду або прикладу – 8,7%; невідповідальне ставлення – 5,5%; невміння мріяти – 4,2%.

Дитячі об'єднання володіють значним виховним потенціалом і виступають дієвими партнерами інших соціальних інститутів у справі виховання підростаючого покоління. У цьому контексті, видається важливим з'ясувати, які якості, на думку дорослих лідерів, необхідно виховувати у підлітків у дитячому об'єднанні?

Переважна більшість респондентів вважає, що найбільшу увагу дитячі об'єднання мають приділяти увагу таким якостям як «відповідальність» (93,3%), «ініціативність» (63,3%) і «відкритість до спілкування» (56,7%). 46,7% вважають, що необхідно зосереджувати увагу на вихованні активності, справедливості (43,3%), доброти (40%) та гідності (33,3%). На турботливість та ерудованість вказують по 20% респондентів. Людяність, любов до ближнього та віру в себе вважають за необхідне виховувати біля 10% лідерів.

Серед завдань у роботі з підлітками, які

Серед дитячою організацією, дорослі лідери назвали наступні: 90 % вважають основним владням розвиток особистості дитини (90%). Тя половини респондентів пріоритетним завданім є виховання лідерів (53,3%) та організація діячого самоврядування (56,7%). Третина респондентів вважає, що одним із основних завдань соціалізації особистості (30%). 13,3% звернули увагу на захист прав дітей.

Серед основних факторів, які стримують розвиток соціальної ініціативності у підлітків доцслі лідери називають наступні: майже половина респондентів вважає відсутність жанія (51,7%), підлітки не хочуть нести відповідальність за свої дії (34,5%) та незацікавленість держави у вихованні ініціативної молоді (1%). Окрім того, стримуючими факторами доцслі лідери в рівній мірі вбачають у тому, що у длітків відсутні можливості для прояву ініціатив і відсутність у них необхідних знань і додіду такої діяльності – по 24,1%. Ще однією причин, які можуть впливати на розвиток іціатив – це стримування ініціативи дітей з боку дорослих (20,7%).

Висновок. Аналіз відповідей виявив наступні тенденції.

1. Серед основних завдань, які ставить перед собою дитяче об'єднання, пріоритетними є розвиток особистості дитини. Разом з тим, існують актори, які стримують розвиток ініціативності длітків. У першу чергу це небажання їх самих

проявляти ініціативність, нести відповідальність за свої дії та незацікавленість держави у ініціативній та активній молоді.

2. Соціальна ініціативність розуміється дорослими лідерами дитячих об'єднань скаутського типу як здатність особистості брати участь у житті суспільства, бажання проявити себе, вміти застосувувати у своїх діях творчий, нетрадиційний підхід.

3. Для того, щоб проявити себе, особистості необхідно мати такі якості як упевненість, рішучість, наполегливість і – що важливо – бажання це робити. Найбільшу увагу дитячі об'єднання мають приділяти увагу вихованню таких якостей як «відповідальність» та «ініціативність».

Такі відповіді дають підстави вважати, що участь у підлітків у дитячих об'єднаннях є сходинкою до їхньої повноцінної громадянської діяльності, школою виховання майбутніх активних громадян, становлення лідерів.

Список використаних джерел

1. Косенчук, О.Г. Соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей старшокласників в діяльності учнівського самоврядування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ольга Геннадівна. – Київ, 2013. – 192 с.
2. Лісовець, О.В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями : автореф. дис. ... канд. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Олег Васильович Лісовець. – Київ, 2008. – 20 с.
3. Особливості формування світоглядної позиції особистості в умовах дитячого об'єднання : монографія / О. В. Безпалко, О. В. Касьянова [та ін.] ; наук. ред. Т. К. Окушко]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – 260 с.
4. Окушко, Т. К. Формування соціальної ініціативності підлітків в дитячому громадському об'єднанні / Т. К. Окушко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – 2013. – Вип. 17, кн. 2. – С. 44–52.
5. Романовська, Л. І. Соціально-психологічні засади діяльності дитячих громадських об'єднань як інституту соціального виховання / Л. І. Романовська // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 3. – С. 4–9.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 28.03.2015

Чиренко Н.В. Воспитание инициативности подростков в скаутских организациях.

Статья посвящена актуальной проблеме воспитания социальной инициативности подростков в детских объединениях скаутского типа. Определены сущность понятия данного феномена. Охарактеризованы специфика представленной подростком – снов детских и молодежных общественных объединений и взрослых лидеров относительно сущности понятия «социальная инициативность» и особенностей её формирования в детских объединениях скаутского типа.

Ключевые слова: социальная инициативность, детские организации и объединения, скаутское движение, лидеры.

Chyrenko N. V. The education of adolescents' initiative in scouting associations.

The article is devoted to the topical issue of education of social adolescents' initiative in children's associations of the scout type; the essence of the concept of this phenomenon is specified. The specific ideas of adolescent and adult leaders on the essence of the concept of «social initiative» and especially its formation in children's associations of the scout type are characterized.

Key words: social initiative, children's organizations and associations, Scouting, leaders.